

MİLLİ MÜCADELEDE ÜSERİ TABURLARIŞ*

Ahmet ÖZDEMİR

GİRİŞ

Devlerarası hukukta harp esirlerine bir statü kazandırılmıştır. Kimlerin harp esiri sayılabileceği belirtilmiştir. Bunlar hakkında yapılabilecek işlemler de sıralanmıştır.

Milli Mücadelede savaşan taraflar birbirlerinden muhtelif sayıda esir ele geçirmişlerdir. Türkler özellikle Büyük Taarruz'dan sonra çok sayıda Yunanlıyı esir etmiş ve bunları taburlara bölerek cephe gerisine göndermiştir. Bunların durumları, iâşesi, muhafazası, nakli, mübadelesi gibi konular sorun olmuştur. Taburların işleyişi ile ilgili çeşitli emir ve talimatnamelere yayınlanmıştır. Biz burada "Üseri Taburları"nın emir ve talimatnameler ışığında incelemeye çalışacağız. Üseri taburlarının askerî bir birlik olmadığını belirtmekte fayda vardır.

Amaç

Esirlerin çoğalmasıyla üseri garnizon ve taburları kurulmuştur. Bunlar ihtiyaca göre değişik il ve ilçelere dağıtılmıştır. Esirler güvenlik açılarından hepsi bir arada tutulmamıştır. Belirli sayıda gruplara bölünmüştür. Üseri taburlarının kurulmasından amaç¹, düşmanın tahrip ettiği yerlerde kısa kadar "meskenler inşası" ve esir mübadelesine kadar da bunlardan "azami ve seri" faydalar sağlamaktır. Üseri tabur komutanları aynı zamanda garnizon komutanı olarak kabul edilmiştir. Taburlar özellikle esirlerin arttığı Büyük Taarruz'dan

* Milli Mücadele döneminde harp esirlerinin bir arada tutulduğu ve kuruluş bu ada göre düzenlendiği için aynı adı kullanmanın daha uygun olacağını düşündük. Nitekim bugün sınırlarda görev yapan askerî birliklere de "Hudut Taburları" denmektedir.

1 Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (Atase) Arşivi, Klasör (K) 1500, Dosya (D) 60, Fihrist (Fih) 77

sonra kurulmuştur. Bu zamana kadar esirler çeşitli kamplarda tutulmuşlardır.

Kuruluş

Her esire garnizona gelişine göre önce askerse, askeri sonra sivilse sivil birer numara verilmiştir. Üsera taburlarının çoğalmasa sebebiyle Garp Cephesi mmtıkası içinde ayrıca bir de "Üsera Taburları Komutanlığı" kurulmuştur. İzmir'de konuşlandırılan bu komutanlık, üsera taburları ile ilgili işlemleri takip edecek, eksiklikleri giderecek, aksaklıkları düzeltecektir². Adı geçen komutanlık 16.12.1922 tarihinde kurulmuş ve esirlerin mübadelesine kadar devam etmiştir.

Üsera taburları diğer taburlarda olduğu gibi bölüklere, bölükler takımlara, takımlar mangalara ayrılmıştır³. Her tabur 4 bölükten, her bölük 4 takımdan ve her takım da 8 mangadan oluşmuştur. Bölüklere kendilerinden bir başçavuş, bir bölük emini, 8 çavuş ve 32 onbaşı ter tip edilmiştir⁴. Kanaatimizce bu, esirlerin kontrolü, yiyecek ve giyecek meselelerinin düzenlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Garp Cephesi Komutanlığı 31.12.1338/1922 tarihinde Üsera Taburları Komutanlığının kurulduğunu bir emirle duyurmuştur⁵. Garp Cephesi Komutanlığı adı geçen komutanlığın Müdafaa-i Milliye Vekaleti (Milli Savunma Bakanlığı)nın 16.12.1338/1922 tarih ve 10711/357 sayılı emirleri gereğince kurulduğunu belirtmiştir. Üsera Taburları komutanlığı cephe emrinde ve "liva" (tugay) gücündedir. Bir de geçici kadro tahsis edilmiştir. Yer İzmir gösterilmiştir. Bu komutanlığın görevleri şöyle sıralanmıştır:

- a) Üsera inşaat taburlarındaki subayların, askerlerin idari ve güvenlik işlerini ilgilendiren muameleler,
- b) Esirlerin sağlık durumları ve iç işlerinin kontrolü; tanzim ve kuruluş maksadına göre üsre inşaat taburlarından azami faydanın sağlanması,
- c) Esirlere ait ve gelecek mektup ve emanetlerin yerlerine ulaştırılması.

2 Atase, K. 1501, D. 161, Fih. 2-1

3 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 49, 70

4 Atase, aynı dosya 70

5 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 2-1

Sonra komutanlığın görev alanları genişletilmiştir. Esir işlemleri ile ilgili bakanlık nezdinde bir de "üsera şubesi" kurulmuştur. Üsera taburları komutanlığı "esir muamelelerinin sağlam bir şekilde takibini temin" için gerekli görürse doğrudan doğruya bu şube ile haberleşebilecektir.

Yukarıda kısaca verdiğimiz emir "Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi ve Garp Cephesi komutanı Fevzi (Çakmak)" imzasıyla ordulara, cephe emrindeki kolordulara, üsera inşaat taburlarına ve bilgi için de Milli Savunma Bakanlığına gönderilmiştir. Üsera taburları komutanlığının geçici kadrosu şöyle gösterilmiştir:

Üsera Taburları Komutanlığı: 1 Mirliva (Tuğgeneral)

Memuru: Yüzbaşı kadrosunda 2 teğmen

Tercüman: Yüzbaşı kadrosunda 1 teğmen

Doktor: Yüzbaşı kadrosunda 1 Yarbay

Yazıcı: 3

Posta ve emir erleri: 10

Orduda genellikle astlar üstlere vekalet edebilir. Memur ve tercüman kadroları yüzbaşı olmalarına rağmen teğmenler tayin edilmiştir. Doktor kadrosu yüzbaşı olmasına rağmen üst rütbeden yarbay verilmiştir. Bu kadrolar günümüz tuğay kadroları ile karşılaştırılırsa oldukça yetersiz olduğu anlaşılır. Personel, eğitim, istihbarat, ikmal gibi konulara muhtemelen adı geçen 3 teğmen bakmıştır. Sonradan bu kadrolara bazı yeni kadrolar eklenmiştir.

Üsera taburlarına ayrı ayrı numara verilmiştir. Mevcut taburlardan 1-5'e kadar olanlarda daha çok Yunan askerleri, 6-14'e kadar olanlarda da yerli sivil esirler yer almıştır. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi bu taburlarda⁶ bazan başka esirler de bulunmuştur. Her tabur için ayrı ayrı kadro tahsis yapılmıştır⁷. İhtiyaca göre taburların sayısı artırılmış ve yenileri eklenmiştir. Esir garnizon veya inşaat taburlarının kadroları ve numaraları bakanlığın yetkisinde bırakılmış-

6 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 28-10 ve 70

7 Meselâ: 2. İnşaat taburunun kadro durumu şöyledir: 1 Kd. Yzb., 2 Üstğm., 1 Atğn., 1 sb. V., 1 Hakim, 116 muhafız, 1000 esir, 20 öküz ve 10 araba (Atase, aynı dosya, 6-2). Motorlu vasıtalar henüz kullanılmamaktadır. Yerine hayvanlar kullanılmaktadır.

tır. Taburlar umumi kuvvelerini bağlı makamlara ve bir suretini de üsera şubesine göndermeleri istenmiştir. Her türlü ihtiyaçlarının karşılanması için yine aynı silsileye uymaları belirtilmiştir⁸. Meselâ, idare işleri, güvenlik, iç işleri, memleketleriyle olan haberleşmeleri için doğrudan üsera taburları komutanlığı ile muhabere ederler. Emir ve komutaya ait olursa üsera taburları, üsera taburları komutanlığı vasıtasıyla, ordu ve kolordudan emir almak durumundadırlar⁹.

İdare

Üsera taburlarının yetki ve görevleri 30.12.1338/1922 tarih ve 6670 sayılı genelgeye göre düzenlenmiştir¹⁰. Daha sonra Garp Cephesi Komutanlığı'nın 1.2.1339/1923 tarih ve 666 sayılı emri gereğince Üsera Taburları Komutanlığının yetkileri hakkında¹¹ bir de "Üsera Talimatnamesi" yayınlanmıştır¹². Talimatnamede, yoklama ve firar, işe, tedavi, bakkaliye, esirlerin sevki, vefat edenlerle ilgili işlemler, meşguliyetleri, fotoğraf çekilmesi, mektup ve paketlerin gönderilmesi gibi meselelerde takip edilecek yol gösterilmiştir.

Milli Savunma Bakanlığı 1.2.1339/1923 tarihinde yayınladığı emirde bazı değişiklikler getirmiştir: "Esirler için ya garnizon veya inşaat taburları teşkil olunur. Mevcutlar ilgili makamlara ve bir sureti de üsera şubesine gönderilir. Esirlerin haricte irtibatı kesilir Esirler amele ve işçi olarak istihdam edilebilir. Ayrıca ilgili makamlar talimatname çıkarabilir."

Yine bir başka emirde asker ve sivil esirlerin konuşmaları yasaklanmıştır. Garnizonda gezmeleri ve eğlence yapmaları için izin verilmiştir. Yasak olmayan Türkçe ve Fransızca eserler serbest bırakılmış, böylece boş zamanlarını değerlendirmeleri sağlanmıştır. Yatmak ve kalkmak zamanları komutanlıklar tarafından belirlenmiştir¹³. Bağımsız üsera şubesi 28.12.1339/1923 tarihinde Sevkiyat ve Nakliyat Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır¹⁴.

8 Atase, K. 2202, D. 128, Fih. 5-5

9 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 14-4

10 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 1 9-14

11 Atase, aynı dosya, Fih. 19

12 Atase, K. 2202, D. 128, Fih. 5 Şimdilik bkz. Ahmet Özdemir, Milli Mücadelede

Harp Esirleri, (Yüksek Lisans Tezi) s. 41-56

13 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 19-15

14 Atase, K. 1977, D. 371, Fih. 45

Esirlerle ilgili başlıca şu defterler tutulmuştur :

a) *Üseri kayıt defteri* : Esirlerin garnizona girişine göre ayrı ayrı birer numara verilmiştir. Bu numaralar mübadeleye kadar muhafaza edilmiştir. Defterin bir nüshası üseri taburları komutanlığına gönderilmiştir. Sevk ve nakillerde bu numaralara göre işlem yapılmıştır. Fazla numaralar yeni gelenlere verilmiştir. Vefat edenler için ayrı olarak birer ihbarname düzenlenerek bakanlığa gönderilmiştir.

b) *Künye defterleri* : 4.10.1338/1922 tarihli emirde her taburdan "mevcut subayların, muhafız ve esirlerin birer künye defterinin hazırlanması" istenmiş ve bunların düzenli olarak tutulması da belirtilmiştir¹⁵. Künye defterlerinde şu bilgiler yer almaktadır: "Sıra numarası, garnizon numarası, ismiyle mahlası, baba adı, doğum tarihi, rütbesi, aile adresi, kıt'ası (ordu, kolordu, tümen, tugay, alay, tabur, bölük vb.), milliyeti, tabiyeti, esareti (tarihi, mahalli), garnizona geliş tarihi, mülahazat (düşünceler)."¹⁶

Birçok bilginin bulunması gereken künye defterlerinin mükemmel olması için muvazzaf, ihtiyat ve hatta emekli subaylardan istifade edilmiştir¹⁷. Bugün de orduda künye defterlerine büyük önem verilmektedir. Bu bilgiler esirler hakkında genel bilgilerdir. İdari işlerin düzenli olması içindir. Sivil ve asker esirlerin künye defterlerine daha başka bilgiler de eklenmiştir. Meselâ:

a) Taburların cephe teşkilinde mevcut esirlerin künyeleri: Bilindiği gibi taburlar cephenin çeşitli yerlerine sevk edilmiştir. Esirler kabiliyetlerine göre çeşitli işlerde çalıştırılmıştır. Yiyecek ve giyecek isteklerinin (istihkak) buna göre yapıldığını görmekteyiz.

b) Firar ve vefat edenlerin künyelere işareti: Tabur mevcutları ölüm ve firarlarla sürekli değişmiştir. Bu durumlar günü gününe üst makamlara bildirilmiştir. Böylece üseri taburlarının esir sayıları takip edilebilmiştir.

c) Hastahanelerde bulunanların miktarları: Savaş dolayısıyla artan ve yaygınlaşan hastalıklar sebebiyle hastahaneler hastalarla dolmuştur¹⁸. Bunların takip ve kontrolü da önemli bir mesele halini

15 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 25-36. Emir böyle olmakla birlikte bir çok güçlükler çıkmıştır.

16 Atase, K. 1500-0.60, Fih. 28-6

17 Atase, K. 1955, D. 291, Fih. 1, 2, 3 ve K. 1501, D. 66, Fih. 11-14

18 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 28-7

almıştır. Eldeki sağlık personelinin azlığı Türk devletini başka yollara sevk etmiştir. Meselâ, esirler arasında bulunan doktor ve sağlık memurları kendi esirlerinin muayene ve tedavilerinde kullanılmıştır. Hastaların artması ve hastahanelerin kapasite üzerine çıkması sebebiyle “nekehathanelei” kurulmuştur.

d) Silah ve cephane miktarını gösterir cetveller¹⁹: Esirlerin korunmasını sağlamak ve kaçmalarını önlemek için gerekli sayıda muhafıza ihtiyaç vardır. Bunların kullanacağı silah ve cephane miktarları da yeterli olmalıdır. Taburlara ait bu malzeme miktarları zaman zaman bildirilmiş ve ihtiyaçlar istenmiştir.

e) *Üsera ve mülteciler işlem kayıt defteri*: Esir ve mültecilerin durumunu, ne gibi işlem yapıldığını gösteren bir defterdir. Bu defterler düzenli olarak tutulmuştur²⁰. Harp esirlerinin idaresi kolay olmamıştır. Halkın hizmetleri için gönderilen esirlerin sayısının “on kişiden aşağı olmaması ve üsera muhafızları refakatinde” götürülmesi emredilmiştir²¹. Yiyecek ve yatacak ihtiyaçlarının karşılanması da götürene bırakılmıştır²². Bugün silahlı kuvvetlerde askerler için tutulan pek çok defter vardır. Bu defterlerde askerlerin günlük ihtiyaçlarından memleketlerinden gelen paralarına kadar hemen hepsi yazılır. Bunlarda bunların bir çeşit asker olmasından terhis oluncaya kadar geçen süre içinde yapılan bütün işlemler yer alır.

Üsera Taburları Müfettişliği

Esirlerin her türlü tecavüzdten korunması ve varlıklarının muhafaza etmeleri, ihtiyaç ve diğer haklarının gerektiği gibi takip edilmesi emredilmiş²³ ve ordu komutanlığı direktifleri doğrultusunda ayrıca “Üsera Taburları Müfettişliği” kurulmuştur. Müfettişlik Manisa merkez olmak üzere görev yapmıştır. 1.10.1338/1922 tarihli emirle üsera taburları teftiş dışında önemli “muamele ve haberleşmede” müfettişliğe bağlanmıştır. Bu durum muhtemelen “Üsera Taburları Komutanlığı” kurulmadan önce olmuş, daha sonra adı geçen komutanlığa devredilmiştir. Müfettişlik teftiş görevine devam etmiş ve şikayetleri değerlendirmiştir.

19 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 7, 11

20 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 28-7

21 Atase, K. 1813, D. 327, Fih. 48

22 Atase, K. 2202, D. 128, Fih. 30

23 Atase, K. 1672, D. 390, Fih. 82

Üsera garnizon ve taburları zaman zaman denetlenmiş, gerekli görüldüğü zaman kovuşturma yapılmış, hatta ilgililer cezalandırılmıştır. Meselâ, 7 Giritli esir Rumun "fırarına sebebiyet veren" Bursa üsera garnizon komutanı ile muhafızları hakkında 27.12.1338/1922 tarihinde kanuni işlem yapılmıştır²⁴. Bazı yolsuzlukların işitilmesi üzerine 4 kişilik bir heyet 17.7.1339/1923 tarihinde gönderilerek bütün üsera taburları denetlenmiştir²⁵. Ancak bu tarihlerde esir mübadelesi yapıldığını unutmamak gerekir. Yine bir denetleme sırasında görevini tam yapmadığı anlaşılan Kayseri garnizon komutanı vazifesinden alınmıştır²⁶.

Harp esirleri konusunda zaman zaman üst komutanlıklar emirler göndererek, yanlış davranışlara dikkat çekmiştir. Esirlere muamelede intikam duygusuna kapılmanın doğru olmadığı belirtilmiştir. Meselâ, M. Kemal "Heyet-i Temsiliye" adına 13.4.1920 tarihinde kolordulara gönderdiği yazıda vatan menfaatlerine zarar verilmemesini istemiştir:²⁷ "Gerek kıtaat-ı askeriye gerek Kuva-i Milliye tarafından esir edilen düşman efradının hayatlarının muhafazasına fevkalade itina edilmesi talep olunur. Efrad-ı milletimize en ağır tecavüzat yapan katiller bile esir edildiği vakit intikam hissine kapılmayarak hayatlarının muhafazasını behemehal temin etmelerini bütün amirlerden rica ederiz. Üseranın hastalık sebebiyle bile olsun elimizde vefat etmeleri şiar-ı milli ve dinimize muvafık düşmedikten başka menafi-i vataniyemizi esaslı surette rahnedar eder." M. Kemal bu tarihlerde henüz tam yetkili değildir. Üstelik askerlik mesleğinden de ayrılmıştır. Millî Mücadelenin sonlarına doğru (26.9.1922) İzmir'de benzer sözleri tekrarlamıştır: "Biz intikam ve mukabele-i bilmisil fikrinde değiliz. Buraya eski hesapları araştırmaya gelmedik, bizim için mazi gömülmüştür."²⁸

İaşe ve iskan

Üsera taburları 6.10.1338/1922 tarihli emirde iaşe ve iskan noktasında cephe emrine verilmişken sonra mahall'ine iade edilmiştir²⁹. Esirlerin Büyük Taarruz'dan sonra hızla artması maddi ve manevi

24 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 14, 28-7

25 Atase, K. 2048, D. 169, Fih. 50

26 Atase, K. 1389, D. 4, Fih. 34

27 Atatürk'ün Özel Arşivinden Seçmeler, s. 124

28 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. III, s. 45

29 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 9

zorlukları da peşinden getirmiştir. Meselâ, esir Yunan subayları için önce Balıklı nahiyesinde kamp kurulması düşünülmüştür. (26.9.1922) Sonra sırasıyla Afyon'a, oradan Kırşehir ve Kayseri'ye nakledilmişlerdir³⁰. Diğer esirler (asker ve siviller) Anadolu'nun değişik yerlerine sevk edilmiştir. Taburlar zaman zaman yer değiştirmiştir. Mübadele başladıktan sonra elde kalan esirlerle yeni taburlar kurulmuştur. Esirlerin iskani için yeni Binalar yapılmamış, mevcut olanlardan faydalanılmıştır.

Esirlerin işesi Türk askerleri gibi düşünülmüştür. Ancak savaştan çıkan bir devletin askerlerine verdiği işe maddelerinin ne kadar fazla olabileceğini tahmin etmek zor değildir. Buna rağmen talimatname esaslarının aynen uygulanması istenmiştir. Defalarca emirler gönderilmiştir³¹.

Esir subaylara esaret tarihlerinden itibaren aylık verilmesi uygun görülmüştür. Aylıklar subayların rütbelerine göre hesaplanmıştır³². Meselâ, esir Yunan subaylarına Bakanlar Kurulu kararı ile 21 TL. maaş bağlanmıştır³³. Yine Ağustos 1919'da 30 Rus esirine 12700 kuruş ödenmiştir³⁴. Her esire ortalama 423 kuruş düşen bu aylıklar diğerinden 3 yıl kadar önce verilmiştir. Ancak bunların subay mı, asker mi oldukları belli değildir.

Esirlerin giyecekleri umumî levazımata aittir. Erlere ve sivillere aylık verilmemiş, yalnızca yiyecek ve giyecekleri sağlanmıştır³⁵. Günümüzde silahlı kuvvetlerin uygulaması da buna benzemektedir. Mültecilerin olduğu gibi esirlerin üzerlerindeki elbiselere, şahsi eşyalarına dokunulmamıştır. Savaşların sıkıntılarını yıllarca çeken bir milletin askerlerine ve esirlerine ne gibi giyecek vereceklerini düşünmek gerekir. Meselâ, Milli Mücadelenin sonlarına doğru tümen komutanı olarak gördüğümüz Alb. Halit (Akmansu) in elbisesi ve postalları oldukça eskidir. Hatta, esir Yunan generalleri bunun bir komutan olabileceğini tahmin etmemişlerdir. Ancak yine de hiç olmazsa mübadelede esirlerin yeni elbise giymelerine gayret gösterilmiştir.

30 Atase, aynı dosya, Fih. 49

31 Atase, aynı dosya, Fih. 49

32 Atase, K. 2202, D. 128, Fih. 5-6

33 Atase, K. 2048, D. 169, Fih. 38

34 Atase, K. 450, D. 1, Fih. 4. Bu esirler muhtemelen I. Dünya Savaşında ele geçirilmiştir.

35 Atase, K. 2048, D. 169, Fih. 4. Bu durumun Cenevre Sözleşmelerine uygun olduğu söylenebilir.

Çeşitli işlerde çalıştırılmak üzere halka verilen esirlerin iâşe ve iskanı kendilerini götürenler tarafından karşılanmıştır. Yemek konusunda esirlerin şikayetleri üzerinde durulmuştur³⁶. Meselâ, iâşe istenilen şekilde olmadığından özellikle 1. Ordu Menzil Mıntika Müfettişliğini sert tedbirler almağa zorlamıştır. 7. Üsera taburunun iâşesi Salihli'de görevli memurların zorluk çıkarmaları sebebiyle istenilen şekilde yapılamamıştır. Üst komutanlık gerekirse bu taburun başka yerlere nakl edilebileceğini bildirmiştir³⁷. Bu, halkı bir bakıma tehdittir. Çünkü, esirler vatandaşların işlerinde çalıştırılmaktadır. Yine bir başka emirde esirlerin iâşesi Türk askerleri gibi olduğu tekrarlanmış, verilen yiyeceklerin aynen dağıtılması istenmiştir.³⁸ Temizliğe dikkat edilmiş, esirler için ütü ve hamam imkanları sağlanmaya çalışılmıştır³⁹.

Garnizon ve taburlara bakkallar açılmıştır⁴⁰. Böylece esirlerin ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışılmıştır. Bakkaliyenin çalışma sistemi talimatname esaslarına göre olduğu düşünülebilir. İşletmesi mahalli idarenin tasarrufuna bırakılmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz subay maaşlarının miktarı aynen devam etmemiştir. Meselâ, Türk esir subaylarına maaş verilmediği veya azaltıldığı zaman "mukabele-i bilmisil"e başvurulmuştur. Bakanlığın göstereceği miktara bağlanmıştır.

İstihdam

Esir general ve subaylar her çeşit işten muaf tutulmuştu. Asker ve sivil esirlerin durumlarına göre çalıştırılmaları uygun görülmüştür⁴¹. Meselâ, esir asker ve sanatkarlar tahrip olan yerlerin tamiri için çalıştırılmıştır⁴². Başta belirttiğimiz gibi üsera taburlarından maksat da "düşmanın tahrip ettiği" yerlerde ev yaptırmak ve çeşitli işlerde kullanmaktır. Yine bu esirlerden halk da geniş ölçüde faydalanmıştır. Meselâ, 18.1.1923 tarihli emirde "Kara değirmen sahibi İsmail'e 3 değirmenci er verilmesi" istenmiştir⁴³. Verilecek esirlerin miktarları

36 Atase, K. 2202, D. 128, Fih. 30

37 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 76

38 Atase, aynı dosya, Fih. 28-10

39 Atase, aynı dosya, Fih. 73

40 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 19-13

41 Atase, K. 2202, D. 128, Fih. 5-7

42 Atase, aynı dosya, Fih. 4-4

43 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 3

daha sonra en az şekliyle belirlenmiştir. Meselâ, Garp Cephesi Komutanı Fevzi imzasıyla yayımlanan bir gençgede bu konu açıklığa kavuşturulmuştur: “Müessesat-ı resmiye ve hayriyede ve ebniye inşaatında ve ahalinin tarla ve bahçelerinde çalışmak üzere verilecek üsera 10 kişiden aşağı olmayacaktır.” Yine bunların muhafızlar refakatinde gitmeleri emredilmiştir⁴⁴. Esirlerin ve muhafızların iâşe ve iskanının da halk tarafından karşılanması emredilmiştir⁴⁵. Böylece bir taraftan halk kendi işlerini gördürürken, devlet de iâşe ve iskan yükünü azaltmış olmaktadır.

Üsera taburları ihtiyaca göre zaman zaman yer değiştirmiştir⁴⁶. Bu bazan yapılacak başka iş kalmadığından veya daha önemli bir durum ortaya çıktığından oluyordu. Mübadele sırasında bazıları birleştirilmiştir.

Çalışan esirlerin bazan firar ettikleri ve eşkiyaya katıldıkları da olmuştur. Bir belgede “Samsun, Havza, Merzifon ve Amasya’da çalıştırılmakta olan Rum ameleleri tabularından bir çok efradın kaçarak eşkiyaya iltihak ettikleri”⁴⁷ bildirilmiştir.

Üst makamlardan gelen emirlerde esirlerin hangi işlerde çalıştırılacakları sık sık belirtilmiştir. İstihdam daha çok tahrip olan yerlerin tamiri için olmuştur⁴⁸. Tahrip olan yerler, bilindiği gibi daha çok Yunanlılarla savaş yapılan Batı Anadolu’dur. Bazan esirler büyük gruplar halinde uzak yerlere sevk edilerek çalıştırılmıştır. Meselâ, 150 Yunan esiri Uşak’tan Akşehir’e gönderilmiştir⁴⁹.

Üsera taburları yapılan işleri günlük olarak raporlar halinde üst makamlara muntazaman bildirmişlerdir. Meselâ, “kasabanın muhterik yerlerini tamir ettiği ve temizlediği, cami ve mekteplerde çalıştırdığı 635 neferi ahali iâşe ettiği”⁵⁰ belirtilmiştir. Yine “7. Üsera taburunun 7.10.1338/1922 tarihinde kasabanın temizliği ile meşgul olduğu”⁵¹ yazılmıştır.

44 Atase, K. 1813, D. 327, Fih. 48

45 Atase, K. 2202, D. 128, Fih. 30

46 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 3

47 Atase, K. 640, D. 299, Fih. 4-2

48 Atase, K. 2202, D. 128, Fih. 4-4

49 Atase, K. 1529, D. 21, Fih. 10

50 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 63

51 Atase, aynı dosya, Fih. 57

Mübadelede esirlerden istifade edilip edilmeyeceğine bakılmış, kendilerinden faydalanılmayacak olanlar ilk olarak iade edilmiştir⁵². Sağlam olanlar daha sonraya bırakılmıştır.

Sanatkarlar

Yukarıda esirlerin çeşitli işlerde çalıştırıldıklarını belirtmiştik. Bunların yapabilecekleri işler belirlenmeye çalışılmıştır. Taburlar arasında çeşitli yazışmalar yapılmış, esirlerin hangi sanat grubuna girdikleri gönderilen cetvellerde gösterilmiştir. En çok aranan duvarcı, taşçı, değirmenci, terzi, sıvacı gibi sanatkarlardır⁵³.

Sanatkar ve işçilere yaptıkları işlerin durumuna göre ücret ödenmiştir⁵⁴. Ancak bunun ne kadar olduğunu bilemiyoruz. Subaylara 21 TL. aylık verilirken esirlere daha az verilmiş olmalıdır. Muhtemelen günün şartlarına göredir. Esirlere verilen ücretlerin bir kısmı kasada tutulmuş, aıtanı harçlık olarak kendilerine verilmiştir. Kasada biriken para mübadele sırasında sahiplerine dağıtılmıştır. Ücretlerin tamamının esirlere verilmemesi, onların kaçmalarını önlemek olarak düşünülebilir.

Sanatkar aletlerine zaman zaman ihtiyaç duyulmuş, gerekli durumlarda üst makamlara istek listeleri gönderilmiştir. Böylece sanatkarların ülke işlerinde çalıştırılması sağlanmıştır⁵⁵. Sanatkar esirlerin sebepsiz yere alıkonulduğu da olmuştur. Bu durumda bazı istekler yerine getirilememiş, ve işler aksamıştır. Üst komutanlık ve makamlar olaya müdahale etmiş ve esirlerin sebepsiz yere alıkonulmaması konusunda emirler göndermiştir⁵⁶.

Savaşlar yüzünden memleketin harap, insanların yorgun düşmesi esirlerden, özellikle sanatkarlardan faydalanmayı zorunlu hale getirmiştir. Ülkenin imarı için Türk halkı yanında esirler de çalıştırılmıştır. Esirlerden amele yol inşaat taburları kurulmuştur. Adı geçen taburlar önce Milli Savunma Bakanlığına bağlanmışken, sonra bir kısmı Nafia Vekaleti (Bayındırlık Bakanlığı) ne devredilmiştir. Amele ve yol inşaat taburları ihtiyaç duyulan yerlerde çalıştırılmıştır.

52 Atase, K. 1672, D. 320, Fih. 28

53 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 28-7

54 Atase, aynı dosya, Fih. 53

55 Atase, aynı dosya, Fih. 33

56 Atase, aynı dosya, Fih. 7

Böylece Anadolu'nun savaşlar sırasında yakılan-yıkılan yerleri büyük ölçüde imar edilmiştir. denebiliriz.

Taburlara ayrı ayrı numara verilmiştir. Meselâ; Bayındırlık Bakanlığına bağlı belli başlı ycl inşaat taburlarına şu numaralar verilmiştir: 1 (Manisa), 2 (Turgutlu), 3 (Alaşehir), 4 (Elvanlar), 5 (Torbalı), 6 (Trabzon), 7 (Gümüşhane), 8 (Samsun), 9 (Havza), 10 (Tokat), 11 (Sivas), 12 (Merzifon), 13 (Çorum), 14 (Antalya), 15 (Burdur), 16 (Afyon), 17 (Silifke), 18 (Kastamonu), 19 (Çankırı), 20 (Kalecik), 21 (Ankara),⁵⁷. 1, 2, 3, 4, 5. amele taburları Garp Cephesi emrinde bırakılmıştır⁵⁸. İhtiyaç kalmayan taburlar başka taraflara sevk edilmiştir.

Sağlık ve ölüm

Savaşların başarıya ulaşmasında sağlık hizmetlerinin rolünün büyük olmasında hiç şüphe yoktur. Hasta ve yaralıların tahliyesi, tedavisi ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesi için alınan tedbirler ordunun moral gücünü arttıracaktır. Sağlık hizmetlerinin eksiksiz yürütülebilmesi, yeterli kuruluşların olmasına bağlıdır. Uzun yıllar savaşan bir milletin sağlık kuruluşlarının yeterli olduğunu söylemek oldukça zor, hatta imkansızdır. Kendileri için durum bu noktada iken, elinde tuttuğu esirler için de pek farklı değildir. Bütün bunlara rağmen Milli Mücadele yıllarında hizmet vermiş yüzden fazla hastahane vardı⁵⁹. Hastahane ve sağlık hizmetlerinin düzenli yürütülebilmesi için çeşitli talimatnameler aayınlanmıştır.

Milli Mücadele yıllarında özellikle bulaşıcı hastalıklar halkı ve esirleri tehdit etmiştir. Bulaşıcı hastalıklar Milli Savunma Bakanı Fevzi (Çakmak) yi de telaşlandırmıştır: "Orduda bulaşıcı hastalıklardan özellikle lekeli humma, çiçek, humma-yı râcia ve nezle-i müstevliye (grip) gittikçe artmakta ve bu yüzden ölümler olagelmektedir"⁶⁰.

1921 yılından önce Türk ordusunda 300 muvazzaf, 116 yedek olmak üzere toplam 416 doktor ve 99 muvazzaf, 32 yedek olarak 131 eczacı da bulunmuştur. Aynı yıl içinde İstanbul'dan 271 muvazzaf, 7 yedek olmak üzere 278 doktor ve 11 yedek dış hekimi ile 66 eczacı

57 Atase, K. 640, D. 299, Fih. 3-1, 9-1, 26

58 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 2-1

59 Cevdet Timur, Türk İstiklal Harbi, c. VII, Ankara, 1975, s. 513-515

60 Cevdet Timur, aynı eser, s. 530

getirilmiştir. T.B.M. Meclisi'nde bulunanların katılmasıyla bu sayı 719'u doktor, 12'si diş hekimi ve 215'i de eczacı olmak üzere 946 sağlık personeline çıkmıştır⁶¹. Bu kadar sağlık personeli savaştan ve savaştan yeni çıkmış bir toplum için yeterli olamamıştır. Eldeki bu imkanlarla veya imkansızlıklarla harp esirleri geldikleri zaman muayene edilmiş⁶², gerekli görülenleri tedavileri için askeri hastahanelere sevk edilmiştir. Her üsere taburu için bir revir açılmıştır. Buralarda daha çok esirler arasındaki sağlık elemanlarından faydalanılmış⁶³, olmadığı zamanlarda mahallin sağlık kuruluşlarına baş vurulmuştur⁶⁴.

Esirlerin tedavi masrafları devlet tarafından karşılanmıştır⁶⁵. Esir subayların bazı hastahane masraflarının kendileri tarafından karşılandığı olmuştur. Esirlerin hangi hastahanelere sevk edileceği Garp Cephesi Komutanlığı yetkisine bırakılmıştır. Bulaşıcı hastalık olan garnizonlar karantinaya alınmış ve burada bulunan esirlerin iadesi daha sonraya bırakılmıştır⁶⁶. Zayıf esirler için Uşakta bir esirler garnizonu ve nekehathanesi kurulmuştur⁶⁷. Kızılhaç heyetleri hasta esirleri yerlerinde ziyâet edebilmişlerdir⁶⁸. Esirler arasında yer alan Yunan doktor ve sağlık elemanlarından faydalanılmış ve başlarına da Türk ordusundan birer baştabip tayin edilmiştir⁶⁹.

Bilindiği gibi Büyük Taarruz'dan sonra esirlerin sayısında büyük artış olmuştur. Mevsim de kışa yaklaşmıştı. Bu yüzden esirler arasında hasta sayısı da artmıştır. Esirlerin garnizon ve tabur değiştirmeleri bulaşıcı hastalıkların yayılmasına sebep olmuştur. Durum anlaşılınca sevk ve nakiller kontrollü yapılmaya başlanmıştır. Hastalık sonucu hastahanelerde ölenleri meydanlarda ölenlerden bazan fazla olmuştur. Meselâ, Milli Mücadele yıllarında yapılan bir istatistiğe göre savaş meydanlarında ölen askerlerin sayısı 8505 iken, hastahanelerde ölenlerin sayısı 22543'tür⁷⁰. Bu da şunu göstermektedir ki, gerek askerlerin, gerekse esirlerin sağlık durumları istenilen titizlikte ele alınamamıştır. Böylece ölümler birbirini kovalamıştır.

61 Cevdet Timur, aynı eser, s. 538

62 Atase, K. 2202, D. 128, Fih. 5-7

63 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 17

64 Atase, aynı dosya, Fih. 28-10

65 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 19-12

66 Atase, 1501, D. 66, Fih. 16-1, 26-9

67 Cevdet Timur, aynı eser, s. 555

68 Atase, K. 1672, D. 390, Fih. 52

69 Cevdet Timur, aynı eser, s. 555

70 Cevdet Timur, aynı eser, s. 559

Ölen esirler için kendi din ve mezheplerine göre tören düzenlenmesine izin verilmiştir. Cenaze töreni garnizondaki subay ve askerlerin bir kısmının katılmasıyla yerine getirilmiştir. Tören durumlarında yeterli miktarda muhafız verilmiştir⁷¹. Ölümler kişilerin künyeleri ile birlikte ilgili makamlara bildirilmiştir. Ölen kişilere saygı duyulmuştur. Aksi durumlar giderilmeye çalışılmıştır. Meselâ, 1. Ordu komutanlığına bağlı bazı üsera taburları ölümleri "mürt olmuştur" şeklinde bildirmişlerdi. Bu durum ordu komutanının dikkatini çekmiş, hatta kızdırmıştır. Nitekim gönderdiği emirde, tabur komutanlarının "hayvanat kol kumandanı" olmadıkları belirtilmiş ve sert biçimde uyarılmıştır⁷². Hastalık ve ölüm sebebiyle taburların mevcutları sık sık değişmiştir. Bu durum ilgili komutanlıklara raporlar halinde sunulmuştur.

Tabur mevcutları ve nakil

Taburların mevcutları devamlı bildirilmiş⁷³, ölenler kayıttan düşülmüştür. Esirlerin mübadelesiyle ilgili Lozan Andlaşmasının imzalanmasından sonra birliklere emir verilmiş ve çalıştırılmak üzere dağıtılan esirler geri çağırılmıştır. Esirlerin bir yerden diğer yerlere nakli daha önce belirttiğimiz gibi Milli Savunma Bakanlığı yetkisinde bırakılmıştı. Asker ve sivillerin yol masrafları devlet tarafından karşılanmıştır. Subayların yol masrafları aylıklarından kesilmek üzere verilmiştir⁷⁴.

Esirlerin iadesine 1. Ordu emrindeki taburlardan başlanmıştı⁷⁵. Garnizon ve taburlar boşaldıkça lağv edilmiştir. Meselâ, 15.6.1923 tarihli yazıda "Erzincan üsera garnizonunda üsera ve mülteci kalmadığından lağvına"⁷⁶ karar verildiği bildirilmiştir. Yine M.S. Bakanlığının 1.8.1923 tarih ve 4434 sayılı emrinde "Üsera-yı askeriye'nin sevkleri nihayet bulduğundan garnizon ve üsre taburları mülga"⁷⁷ olduğu duyurulmuştur. Mübadele dönemi uzun sürmüş ve elde kalan esirlerle yeni taburlar kurulmuştur. Meselâ, 16.5.1339/1923 tarihinde

71 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 19-14

72 Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 28-10

73 Atase, K. 640, D. 299, Fih. 45

74 Atase, K. 1501, D. 66, Fih. 19-13

75 Atase, aynı dosya, Fih. 27-9

76 Atase, K. 1672, D. 390, Fih. 77

77 Atase, K. 1529, D. 21, Fih. 34

Üsera Taburları Komutanlığı emrinde 2158 asker ve 6610 sivil esir kalmıştır. Bunlarla yeniden 9 tabur teşkil edilmiştir⁷⁸.

Yukarıda belirttiğimiz gibi çeşitli sebeplerden dolayı tabur mevcutları sık sık değişmiştir. 1-15 Şubat 1923 tarihinde garnizonlardaki asker ve sivil esir mevcutları şöyle gösterilmiştir⁷⁹: Kırşehir'de 238, Kayseri'de 1105, Afyon'da 1116, Eskişehirde 567, Uşak'ta 2403, Erzincan'da 3, Nazilli'de 766, Çumra'da 1079, Bilecik'te 808, İzmir'de 2784, Turgutlu'da 1343, Alaşehir'de 41, Torbalı (5. tabur) da 492, Salihli (7. tabur) da 1298, Aydın (8-9. taburlar)da 1944, Manisa (11 ve 14. taburlar) da 2914, Geyve (15-16. taburlar) da 1156, Bilecik (17. tabur) de 611, Susurluk (18. tabur) ta 700, Bandırma (19. tabur) da 485, Balıkesir (20. tabur) de 559, Bayramiç (21. tabur) da 581, Adapazarı (22. tabur)ında 559, Ahmetli (6. tabur)de 758 olmak üzere toplam 24717'dir. Bunların 3'ü general, 22'si doktor, 12'si albay, 5'i yarbay, 12'si binbaşı, 36'sı yüzbaşı, 69'u üsteğmen, 85'i asteğmen, 176'sı subay vekili, 13787'si asker, 911'i Yunan (sivil), 9222'si yerli Rum ve 374'ü ecnebidir.

SONUÇ

Yukarıda görüldüğü gibi Milli Mücadele yıllarında harp esirleri sorunu bazı esaslara bağlanmaya çalışılmıştır. Üst makamlardan gönderilen emir ve talimatnamelerle esirlerin durumu yakından takip edilmiştir. Esirler toplu olarak tutulmamış, askeri teşkilatlanma gibi bölümlere ayrılmıştır. Bunların can güvenliği sağlanırken, çeşitli işlerde çalıştırılmak suretiyle faydalanılma yoluna da gidilmiştir. Savaş sırasında tahrip edilen yerler tamir ettirilmiştir. İsteyen vatandaşlara işlerinde çalıştırmak üzere değişik sayıda esir verilmiştir. Bunlara gerekli miktarda ücret ödenmiştir.

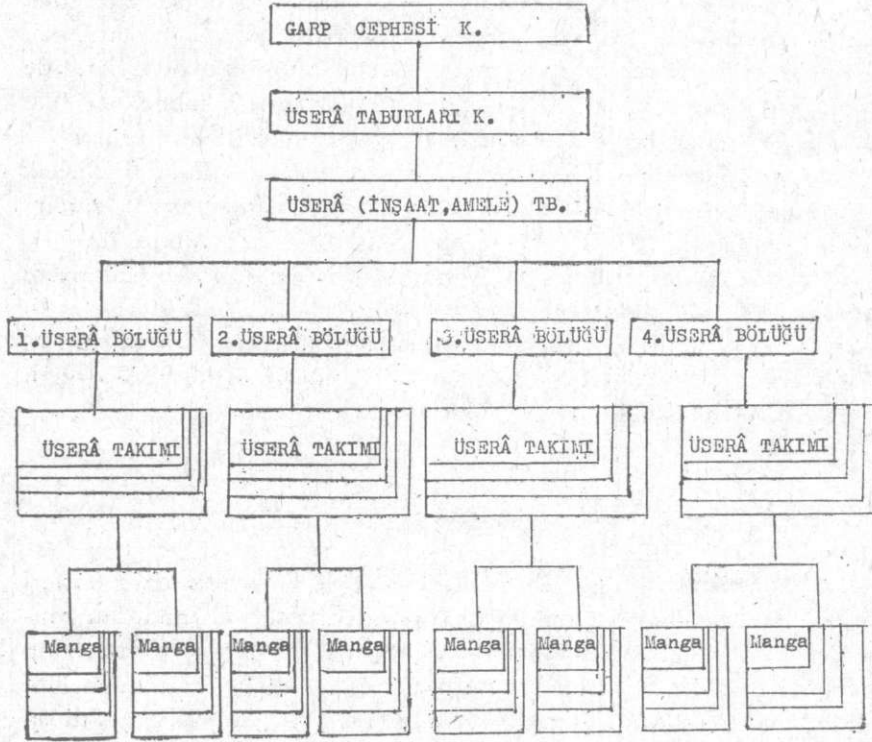
Esir subaylar hiçbir işte çalıştırılmamış, muadili Türk subaylarının aldığı kadar aylık bağlanmıştır. Yine esir subaylara kendi vatandaşlarından hizmetçi verilmiştir.

Harp esirleri mübadeleye kadar ülkenin çeşitli yerlerinde, kamp veya garnizonlarda tutulmuştur. Üsera taburlarının mevcutları bölgenin ihtiyacına ve kapasiteye göre değişmiştir. Mübadele sırasında

78 Atase, K. 1813, D. 327, Fih. 52

79 Atase, K. 1674, D. 396, Fih. 2

EK - B - ÜSERÂ TABURLARI KURULUŞU*

* Atasc, K. 1500, D. 60, Fih. 49, 70

taburlar batıya kaydırılmış, mevcutlarla yeni teşkilarlanmaya gidilmiştir. Vücutlarından faydalanılamayacak esirler öncelikle iade edilmiş, sağlam ve sanatkarlar daha sonıya bırakılmıştır. Böylece ülke ekonomisine katkıda bulunmaları sağlanmıştır.

Üserâ taburları askerî bir kuruluş değildir. Ancak işleyiş yönünden askeriye ile benzerliği vardır. Bu taburlarda siviller de görev almıştır.

EK-A- ÜSERÂ GARNİZONLARI* (1-15 ŞUBAT 1339/1923)

Garnizonun Adı	General	Tabip	Albay	Yarbay	Binbaşı	Yüzbaşı	Üğm.	Atğm.	Zâbit Vekili	Asker	S i v i l				Toplam
											Yunan	Yerli Rum	Ecnebi		
Kırşehir	3		8	4	11	34	57	59	28	34					238
Kayseri							5	13	148	436		503			1105
Afyon			4	1						1110	1				1116
Eskişehir										567					567
Uşak							2	1			2140	260			2403
Erzincan													3		3
Nazilli		10				1				111		635			766
Çumra		12										1067			1079
Bilecik 13. 23. Tb.								9		532	10	226	31		808
İzmir 1. Tabur							1			2783					2784
Turgutlu 2. Tb.								1		1226	51	65			1343
Alaşehir 3. Tb.					1					30	1	4	5		41
Torbah 15. Tb.							1			479	12				492
Salihli 7. Tb.							1			68	85	1129	18		1298
Aydın 8. Tb.						1					65	597	4		667
Aydın 9. Tb.												1277			1277
Manisa 11. Tb.											350	890			1240

* Atase, K. 1500, D. 60, Fih. 28-10, 70

EK. B

Garnizonun Adı	Ütgm.	Atgm.	Asker	Sivil			Toplam
				Yunan	Yerli Rum	Ecnebi	
Manisa 14. Tb.				335	1026	313	1674
Geyve 16. Tb.		1	452				453
Geyve 15. Tb.					703		703
Bilecik 17. Tb,			611				611
Susurluk 18. Tb.	1		699				700
Bandırma 19. Tb.	1		484				485
Bahkesir 20. Tb.			559				559
Bayramiç 21. Tb.			497		84		581
Adapazarı 22. Tb.			966				966
Ahmetli 6. Tb.		1			757		758

Toplam: 3 general, 22 Tabip, 12 Albay, 5 Yarbay, 12 binbaşı, 36 yüzbaşı, 69 ütgm. 85 asteğmen, 176 zâbit vekili, 13784 asker, 911 Yunan, 9222 yerli Rum, 374 ecnebi olmak üzere yekünü 24717'dir.

EK-C-MİLLİ MÜCADELE HASTANELERİ*
1920-1923

Sıra No	Hastane Adı	Yatak Sayısı	Cehpesi
1	Ardahan	50	Şark Cephesi
2	Erzincan	200	Şark Cephesi
3	Erzurum	500	Şark Cephesi
4	Erikli	50	Adana S.Cephesi
5	Ürgüp	500	Milli Müdafaa Emrinde
6	İsparta	200	Güney Cephesi
7	İsparta	1000	Garp Cephesi
8	Eskişehir	400	Garp Cephesi
9	Afyon	200	12. Fırka Emrinde
10	Afyon	1000	Garp Cephesi
11	Akşehir	1000	Garp Cephesi
12	Amasya	200	Merkez Ordusu
13	Antalya	750	Güney Cephesi
14	Ankara (Merkez)	500	2. Fırka
15	Adana (2)		Cenup Cephesi
16	Adapazarı		Garp Cephesi
17	Ezine		Garp Cephesi
18	Alaçehir		Garbi Anadolu
19	İlgın		Garbi Anadolu
20	İzmir		Garp Cephesi
21	Eğridir		Garbi Anadolu
22	İzmit		Garp Cephesi
23	Afyon		Garp Cephesi
24	Arzı		
26	Burdur	1000	Garp Cephesi
27	Bala	100	Milli Müdafaa
28	Bayburt	50	Şark Cephesi
29	Bolvadin	500	Garp Cephesi
30	Bolu	100	Ankara Menzil
31	Bilemeldik	100	2. Fırka
32	Bandırma		Garp Cephesi
33	Baba Yakup		Garp Cephesi
34	Bilecik		Garp Cephesi
35	Beypazarı		Milli Müdafaa
36	Ankara (2)	400	Milli Müdafaa V.
37	Ankara İstaston (6)	800	Milli Müdafaa V.
38	Ankara Taşhane Grubu	300	Milli Müdafaa V.
39	Ankara Sanayi Mektebi	500	Milli Müdafaa V.
40	Ankara Sarıkışla (3)	700	Milli Müdafaa V.
41	Ankara Sevkiyat (5)	400	Milli Müdafaa V.
42	Ankara Şifa Yurdu (4)	400	Milli Müdafaa V.
43	Avanos	500	Milli Müdafaa V.
44	Ulukışla	50	Milli Müdafaa V.
45	Alepi	400	Garp Cephesi
46	İshaklı	500	Garp Cephesi
47	Adapazarı	500	1. Ordu
48	Elaziz	200	Elcezire Cephesi
49	Balıkesir		Garp Cephesi
50	Bursa		Garp Cephesi
51	Biga		Garp Cephesi
52	Balya		Garp Cephesi
53	Bigadiç		Garp Cephesi

* Atase, K. 2502, D. 53-A

(EK - C'nin devamı)

54	Polatlı	400	Garp Cephesi
55	Pozantı	600	Batı Anadolu M.
56	Piri Bekli		Batı Anadolu M.
57	Tokat	100	Milli Müdafaa
58	Tokat	100	Merkez Ordusu
59	Çorum	1000	Milli Müdafaa
60	Çayırli		Mili Müdafaa
61	Çay	200	Şark Cephesi
62	Hasankale	200	Şark Cephesi
63	Horasan	200	Şark Cephesi
64	Haymana		Milli Müdafaa
65	Denizli		Garbi Anadolu
66	Diyarbakır	400	Elcezire Cephesi
67	Dinar	500	Garbi Anadolu Menzil
68	Dört Yol		Adana Cephesi
69	Denizli	750	Milli Müdafaa
70	Sungurlu		Milli Müdafaa
71	Sivas	400	3. Fırka
72	Sille	600	Garbi Anadolu
73	Sivrihisar	500	Garp Cephesi
74	Sivrihisar		Garp Cephesi
75	İnönü		Garp Cephesi
76	Samsun	200	Merkez Ordusu
77	Sandıklı	500	Garp Cephesi
78	Sandıklı	200	Garp Cephesi
79	Samsun Nekahathanesi		Milli Müdafaa
80	Sarıkamış		Şark Cephesi
81	Tarsus	2000	Garbi Anadolu Menzil
82	Trabzon	200	Şark Cephesi
83	Osmaniye		Adana Cephesi
84	Uşak Mütenevvia		Milli Müdafaa
85	Aziziye		Milli Müdafaa
86	Uşak		Garp Cephesi
87	Gunandallı		Garp Cephesi
88	Gaziantep	100	2. Fırka
89	Kazan	100	2. Fırka
90	Kars	400	Şark Cephesi
91	Kadınhanı	300	Garbi Anadolu Menzil
92	Karaman	500	Garbi Anadolu Menzil
93	Karaağaç	500	Garp Cephesi
94	Kastamonu	100	Milli Müdafaa
95	Kalecik	150	Garp Cephesi
96	Kayseri	100	Milli Müdafaa
97	Konya Merkez	400	12. Fırka
98	Konya (1)	500	Garbi Anadolu
99	Konya (2)	500	Garbi Anadolu
100	Konya Hariciye	1500	Garp Cephesi
101	Konya Cildiye	200	Garp Cephesi
102	Konya Hafif	300	Garp Cephesi
103	Konya Meram Nekahathanesi	300	Garp Cephesi
104	Karaköy		Milli Müdafaa
105	Kuşehir		Milli Müdafaa
106	Konya (Merkez)		Garbi Anadolu
107	Keskin	500	Milli Müdafaa
108	Gümrü	400	Şark Cephesi
109	Çankırı	500	Milli Müdafaa
110	Köprüköy	100	Milli Müdafaa

(EK - C'nin devamı)

111	Kütahya	200	Garp Cephesi
112	Geyve-Eşme		Garp Cephesi
113	Kütahya		Garp Cephesi
114	Kirmastı		Garp Cephesi
115	Gekboza		Garp Cephesi
116	Lefke		Garp Cephesi
117	Maraş	100	Gaziantep K.
118	Mersin		Cenup Cephesi
119	Mihalççık	400	Garp Cephesi
120	Mahmudiye	500	Garp Cephesi
121	Manisa		1 .Ordu
122	Mudanya		1. Ordu
123	Mallıköy		1. Ordu
124	Niğde	1000	Garbi Anadolu
125	Nevşehir	600	Garbi Anadolu Menzil
126	Yalvaç	250	Garp Cephesi
127	Yahşihan	100	Milli Müdafaa
128	İsparta (Kızılay)	200	Garp Cephesi
129	Eskişehir (Kızılay)	100	Garp Cephesi
130	Ankara (Kızılay)	100	Milli Müdafaa
131	Konya (Kızılay)	200	Cenup cephesi
132	Ankara		Ankara K.
133	Konya		Cenup Cephesi
134	Eskişehir		Garp Cephesi
135	Afyon		Garp Cephesi
136	Çay		Garp Cephesi
137	Van		11. Fırka
138	Karaköse		Şark Cephesi
139	Oltu		Şark Cephesi

EK-D-ÜSERÂ TABURLARINA VERİLEN NUMARALAR*

Taburun adı	Verilen numaralar	Nereye bağlı olduğu	Nereye bağlı olduğu Asker-Sivil
1. Üserâ Taburu İzmir	15001-19200		2979 1154
2. Üserâ Taburu Turgutlu	19201-20800		1459 146
3. Üserâ Taburu Alaşehir	20801-22000		1194 6
4. Üserâ Taburu Alaşehir	22001-23200		1300 1 tb.
5. Üserâ Taburu Torbalı	23201-23800		448 15
6. Üserâ Taburu Ahmetli	23801-24900		- 1141
7. Üserâ Taburu Salihli	24901-26210		81 1174
8. Üserâ Taburu Aydın	26211-27110		75 806
9. Üserâ Taburu Aydın	28461-29600		- 1328
11. - 14. Üserâ Tb. Manisa	29601-31550		3082
15. - 16. Üserâ Tb.	31551-33800	1. Ordu Kom.	700 -
Üserâ TaburlarıK,	33801-36700	2. Ordu Kom.	
17. 22. 23. Üserâ Tab.	37000-40000	Menzil Mıntaka Kom.	1300

* Atase, K. 1501, D. 66/25-34, 35